

SÁROSI TÜNDE

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLATRÓL

A kerekasztal-beszélgetést 2018. május 31-én tartottuk az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetben az *Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) múltja, jelene és jövője* címmel. A beszélgetést Sárosi Tünde, az EKE Neveléstudományi Doktori Iskolájának hallgatója vezette. Az eszmecsereén Bodó Márton, az EKE OFI tudományos munkatársa, Gáborné Haáz Andrea, az Új Európa Alapítvány ügyvezető igazgatója, Gloviczki Zoltán, az Oktatási Hivatal elnöke, Horváth Péter Zsolt, a Magyar Vöröskereszt budapesti igazgatóhelyettese, Matolcsi Zsuzsa pedagógiai szakértő, a Demokratikus Ifjúsági Alapítvány (DIA) volt munkatársa és Velkey Balázs, a Fényi Gyula Gimnázium igazgatóhelyettese vett részt. Az alább közölt szöveg a beszélgetés szerkesztett változata.

AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT MÚLTJA

Sárosi Tünde (a továbbiakban ST): Az IKSZ-et 2011-ben vezették be Magyarországon, kötelezve minden nappali tagozaton tanuló középiskolást, hogy az érettségi vizsga megkezdésének feltételeként 50 óra szolgálatot teljesítsen. Magyarországon mindaddig ilyen

jellegű kötelezettség nem volt. Mi indokolta a bevezetés szükségességét? Milyen pedagógiai célok fogalmazódtak meg? Készítettek-e hatásvizsgálatot annak érdekében, hogy felmérjék az IKSZ iránti nyitottságot? Miként látják a jogszabály bevezetésének folyamatát és a bevezetés visszhangjait?

Gloviczki Zoltán (a továbbiakban GZ): Furcsa a kérdés, hogy mi indokolta a bevezetés szükségességét, mert ilyen akut szempont nem volt. A lehetőségen már korábban elkezdtünk gondolkodni. 2009-ben fogalmazta meg először a 2010-es kormányalakításra és oktatáspolitikára¹ előkészülő kerekasztal-beszélgetésen egy fiatalember, Bodó Márton, hogy érdemes lenne kötelezően bevezetni ilyen fajta programot. A közösségi szolgálat akkor szürreális gondolatnak tűnt. Mái is látjuk a dolog szürrealitását. Más szempontból viszont szükséges, mert egy olyan pedagógiai, emberi aspektust jelenít meg, ami abban a paradigmaváltásban, ahol a közoktatásból a köznevelés fogalma felé mozdultunk – ami korántsem egyszerű szóválasztási alternatíva, hanem egy nagyon komoly tartalmi törekvés –, ott ez egy fontos elem lett. Nem teljesen igaz, hogy ennek ne lettek volna előzményei, hiszen nemcsak a jezsuita gimnáziumokból ismertük ezt a kezdeményezést. Már a bevezetést megelőzően elképesztően sok jó gyakorlat volt Magyarországon is, és nagy erőt fektettünk abba, hogy körbejárjuk a nemzetközi előzményeket és tapasztalatokat, majd mindezek alapján mérlegeljük a bevezetés kockázatait. A 2011-es új köznevelési törvénynek a viszonylag új alkotórészei közül azt hiszem, ez volt a legjobban körbejárt, megvizsgált és bizonyos értelemben elfogadott eleme. A bevezetés az ötlet elfogadottságára tudott támaszkodni. Olyan típusú hatásvizsgálatot konkrétan, hogy erre mekkora a nyitottság, nem végeztünk, de egy európai uniós projekt keretében elég komoly tapasztalatokra tettünk szert a fogadókészséggel kapcsolatban. Volt egy pilot szakasz a bevezetéssel párhuzamosan, így sok helyen kipróbálták, és nagyon pozitív visszhangok születtek. Nyilvánvaló volt az első pillanattól, hogy a bevezetés jogi fordulópontja és alfája a közösségi szolgálat kötelezősége vagy önkéntes volta. A lehetséges negatív visszhangok köréről sokat mond, hogy a szakma és a társadalom kritikája elég hamar leszűkül: milyen vicces az, hogy „az önkéntesség kötelező”, ami egy abszolút mondvacsinált paradoxon. Vagyis igazából nem volt ezzel kapcsolatban nagy ellenállás.

¹Lásd még BODÓ Márton: Gondolatok az értékelvű érettségi vizsgáról. *Mester és tanítvány*. 25. szám.

Kérdőjelek voltak, amelyek aztán valós kérdőjelekké váltak, hogy hogyan is lehet ezt megvalósítani, de valójában az elv, hogy a kezdeményezés fontos, és jót lehet belőle kihozni – ez nem volt vita tárgya.

ST: A miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium már az IKSZ bevezetése előtt 10 évvel elindított egy ilyen jellegű programot. Mik voltak az IKSZ-et megelőző „Szeretetszolgálat” nevű program elsődleges céljai? Milyen mintákra támaszkodott a program? Mennyire tudott megmaradni az IKSZ mellett a Szeretetszolgálat programja?

Velkey Balázs (a továbbiakban VB): Az első, amit szeretnék kiemelni, hogy fontos volt számunkra, iskolai programunk ne mintaként, hanem jó gyakorlatként jelenjen meg. Most is azt hangsúlyozzuk, hogy szeretetszolgálati programunkból fontos leszűrni azokat az elemeket, amelyeket érdemes a helyi viszonyokra adaptálni és ezek segítségével létrehozni egy saját, az adott közösségnek szóló programot. A Szeretetszolgálat megszületése iskolánk akkori igazgatójának, *Forrai Tamás* jezsuita atyának köszönhető, én az iskolánkban lévő keretek kialakításában vettem részt nagyon nagy örömmel. Természetesen vannak nehézségek, de inkább az örömeiket emelném ki, mert egy ilyen szociális gondoskodásról szóló feladatvállalásnál nagyon sok öröm van; de nagyon sok lelkiismeret-furdalás is. Visszatérve a kérdésre: 2002-ben, amikor az iskolánk első évfolyama végzett a nyolc évfolyamos gimnáziumban, az iskola igazgatója és közvetlen munkatársai elemezték addigi eredményeinket, tetteinket. Megállapították, hogy számos tantárgyi, lelki és közösségi programot indítottunk, ahol a diákok fejlődni tudtak. De a jezsuita küldetésnyilatkozat a „*másokért élő ember*” ideálját fogalmazza meg, így azt éreztük, hogy hiányzik egy pillér az iskola életéből: a szociális gondoskodásra való nevelés. Tudjuk, hogy a szociális készségek elsősorban otthoni környezetben alakíthatók, de hittük és hisszük azt, hogy iskolai keretek között is fejleszthetők. Ezért döntött úgy az iskola vezetése, hogy indítsunk egy olyan programot, ahol a „*másokért élő ember*”-t jellemző tulajdonságokat erősíthetjük. Így szerveztük meg a szeretetszolgálatot. Célunk elsősorban a személyiségfejlesztés volt a közösségi szolgálaton keresztül. Célként fogalmaztuk meg, hogy a diákok tapasztalják meg az adás örömét, az elfogadás képességét. Emellett

2010. február. Főszerk.: Hoffmann Rózsa. 63. o. Hoffmann Rózsa 2010 júniusától 2013 februárjáig az Emberi Erőforrások Minisztériumának oktatásért felelős államtitkára volt, ezután a köznevelésért felelős államtitkár 2014-ig. A közösségi szolgálat bevezetése idején ő vezette az oktatásért felelős szakterületet.

nagyon fontos volt az önismeret erősítése, hiszen a szociális gondoskodás során ez igen sok visszajelzést adhat a diákok számára. Természetesen a társadalmi felelősségvállalás és a világkép tágítása is része volt már kezdetekben is a szeretetszolgálatnak. Rész-szemponként kiemelném a kezdetben még nem megfogalmazott elemet: a segítséget, amit diákjaink adnak, a lakótelepen élők számára is nagyon fontos, és ez a diákok motivációját is erősíti.

ST: A MOL Új Európa Alapítvány 2014-ben az Iskolai Közösségi Szolgálat támogatására indította el KÖSZ! Programját. A programra civil és egyházi szervezetek, intézmények pályázhatnak középiskolákkal együttműködésben. Az Alapítvány több más programon keresztül már régebb óta segítette a fiatal tehetségeket. Hogy jött az ötlet, hogy az IKSZ programját is támogassák?

Gáborné Haáz Andrea (a továbbiakban GHA): A MOL Új Európa Alapítvány 2006 óta működik, két fő területet támogatunk: a kiemelkedően tehetséges fiatalokat, illetve a beteg gyerekeket, tehát a gyermek- és ifjúsági korosztály minden szempontból fókuszban volt eddigi tevékenységünkben. Kerestük a lehetőségét annak, hogy milyen más oldalról lehet még megközelíteni ezt a korosztályt. A KÖSZ! Programmal az „átlag” fiatal nevelését és tudatos, felelős felnőtté válását szerettük volna segíteni. A MOL kiemelten fontosnak tartja, hogy a felnőtt társadalomban az önkéntesség és a hozzá kapcsolódó értékek megjelenjenek, és innentől már csak egy lépés volt, hogy azt gondoljuk: a fiatalokat segíteni kell abban, hogy az önkéntességgel és a hozzá kapcsolódó attitűddel megismerkedjenek. Ehhez az iskolai közösségi szolgálat megfelelő „előszobának” tűnt. Nekünk is nagyon fontos, hogy a fiatalok tudatosak legyenek, felelősséget vállaljanak a saját környezetükért, képesek legyenek másokkal közösséget vállalni, másokért tenni. Maximálisan tudtunk azonosulni azzal az értékrenddel, amit az IKSZ képvisel, ezért támogatjuk. Egy adományoztó alapítvány számára a támogatás legkézenfekvőbb formája, ha pályázati programot hirdet meg. Azt láttuk, hogy az IKSZ működik, sok helyen jól elindult, de volt nagyon sok iskola, ahol nem bontakozott ki eléggé. Az anyagi forrás mindig plusz motivációt tud jelenteni, mindazonáltal azt is tudjuk, hogy rengeteg olyan IKSZ program van, ami pénz nélkül is jól tud működni. A diákokat kísérő mentorokra nagy szükség volt, az ő munkájukat nem lehetett más forrásból megfizetni, ezért a

pályázatban mi erre is adtunk támogatást. A mi pályázati kiírásunk elsősorban a civil szférának szólt, és abban próbált segítséget nyújtani, hogy több kapacitásuk legyen iskolai közösségi szolgálatot teljesítő diákokat fogadni. Az iskolák felé nem tudtunk nyitni, mert ott a központosított működés nem kedvező a támogató szempontjából. Nekem volt egy személyes plusz motivációm is a program elindításában: amikor középiskolás voltam, akkor még nem volt sem IKSZ, sem szeretetszolgálat, de spontán módon mi is végeztünk hasonló szolgálatot osztálytársaimmal, ami számomra meghatározó élmény volt. Átéltam és megtapasztaltam, hogy milyen sokat ad ez a fiatal személyiségfejlődéséhez. Így nem volt kérdés, hogy a MOL és az Új Európa Alapítvány jó szívvel fel tudta vállalni az IKSZ támogatását.

ST: A Magyar Vöröskereszt az egyik legnagyobb múltra visszatekintő hazai humanitárius szervezet. A Vöröskereszt milyen programja illeszkedett leginkább az IKSZ küldetéséhez a bevezetés előtt? Hogyan fogadta az IKSZ kötelezettségét a szervezet? Mennyire jelentett új feladatot?

Horváth Péter Zsolt (a továbbiakban HPZs): Mi önkéntesekkel dolgozunk, és a jelenlegi vezetők – jómagam is – önkéntesként kezdték a szervezetenél. Számtalan önkéntes programot hívtunk életre, melyekkel jellemzően az iskolai diákságot céloztuk meg, hisz a 2000-es évek előtt a szervezetben leginkább az idősebb generáció tevékenykedett, aki nyugdíjazás után kereste a szabadidő hasznos eltöltésének lehetőségét. Az ezredforduló után jellemzően azok a fiatalok csatlakoztak hozzánk, akiknek még volt szabadidejük, családalapítás előtt álltak, de még nem kerültek a munkaerőpiacra, valamint azok, akiknek a továbbtanulása ezt megengedte, volt szabad kapacitásuk, és a meglévő tudásukat szerették volna elmélyíteni. Az általunk kínált tevékenységek leginkább akkor működnek, ha a fiatal olyan tevékenységet talál, ami alapvetően közel is áll személyiségéhez, távlati elképzeléseihez. Sok elsősegélynyújtásban jártas önkéntesünk érettségi után az egészségügyi szakmát választja; sok adománygyűjtésben, szociális tevékenységben szerepet vállaló pedig szociális szakmát, de nyilván vannak olyan önkénteseink is, akik inkább csak élettapasztalatot szereznek, majd a forprofit szektorban helyezkednek el. Ez kifejezetten fontos: jó élettapasztalat az önkéntesség. Amikor bevezették a közösségi szolgálatot, akkor nekünk már több mint 10 éves volt a bázisiskola programunk, ami

kifejezetten ezt a célt szolgálta. Országszerte jó iskolai példák vannak arra, hogyan lehet az önkéntességre nevelni a felnövekvő generációt. Több budapesti intézmény is – hasonlóan a korábban elhangzó miskolci példához – rendszeresen delegált fiatalokat a téli adománygyűjtési programjaink feladataihoz. A Társ-programban² partnerszervezetként mi is részt vettünk, így előzetes tapasztalatot is szereztünk. Nekünk az volt az óriási előnyünk – egyben hátrányunk –, hogy Budapesten, nagyvárosban élünk. A legtöbb iskolával volt már valamilyen kapcsolatunk. A Vöröskereszt ifjúsági tagozata kifejezetten az iskolákat célozza, hisz a diákság elérése a pedagógusokon, iskolaigazgatókon keresztül a leghatékonyabb. Nehézséget jelentett, hogy a versenyeken, rendezvényeinken, előadásainkon látóterünkbe került iskolákban kötelezővé vált az IKSZ. Természetesen ezek az intézmények kerestek meg minket először, hogy van egy-két önkéntesük, de most egy kicsit több lenne, mit tudunk csinálni? Váratlanul és hirtelen kellett kapacitást növelni. Az iskola vezetősége elkötelezett volt az iránt, hogy a többiek is jöjjenek hozzánk. Egyrészt a fiatalok hozzáállása változott, mert korábban motivált önkéntesekkel foglalkoztunk, most meg egyfajta kötelezettségérzéssel érkező fiatalok jelentek meg. A másik, ami azt gondolom, hogy nehézség egy civil szervezet életében, hogy bár a jogalkotó szándékát értettük, de a megoldást keresni kellett. Sok esetben nekünk civilként az iskolával együtt segítenünk kellett, hogy milyen szabályokat, milyen dokumentációs rendet érdemes kialakítani. Bonyolult feladatnak ígérkezett egy együttműködés kialakítása, ami megfelelt a civil szervezet működésének is, az önkéntes-, a köznevelési és a majdani civil törvénynek is. Ezt azóta is folyamatosan alakítjuk. Ugyanakkor óriási haszonnal járt, főleg a pályázati rendszerekben, hogy olyan mélyülő partnerségeket alakítottunk ki az intézményekkel, amelyek előrevetítették a hosszabb kooperáció lehetőségét. Egyszerű példa erre egy pályázati folyamatban az együttműködési szándéknyilatkozat előzetes benyújtása; ezt az opciót beépítettük iskolai megállapodásainkba. Sok közösségi szolgáltatnak megfelelő programunk van, ami általánosságban működik: prevenció előadások, Balatoni Elsősegélynyújtó Szolgálat vagy akár a Mikulásgyár, ahova sosem elég az önkéntes. Ezek könnyen felvesznek nagy tömeget, viszont nekünk az is célunk volt, hogy az ez irányban is nyitott iskolai vezetéssel olyan programokat dolgozzunk ki, melyek az iskola életét megkönnyítik, közösségi szolgálat-

² A TÁRS-program a 2010/11-es tanév második felében a WEKERLE Támogatáskezelő által lebonyolított és 148 pályázaton kiválasztott iskola bevonásával megvalósult 30 óra közösségi szolgálat program volt 3 hónap időtartamban. A program neve Társadalmi Szolidaritás Program, de a rövidítéses változat terjedt el.

ként funkcionálnak és önállóan / akár nélkülünk is működtethetők. Az iskolai rendezvényeken, sulidiszkóban például a fiatalok önmaguk vállalnak elsősegély-ügyeletet a megfelelő keretek között, a megfelelő időintervallumban, erre kidolgoztunk egy képzési rendszert, és ez alapvetően működik. Tapasztalatként, azt gondolom, hogy új feladatot nem jelentett az IKSZ, hanem a kapacitást kellett jól felhasználni. Igyekezünk senkinek nem mondani nemet, minden igényt figyelembe vettünk. Az IKSZ-koordinátorral és az igazgatóval egyeztettünk, és kerestük azt a lehetőséget, hogy miként lehet ideális közösségi szolgálatot működtetni. Vannak olyan események, amelyek minden előképzettség nélkül tudnak működni; a véradásszervezés például – a szó pozitív értelmében – egy abszolút IKSZ-tevékenység. A fiatal hétvégén vöröskeresztes pólóban, személyes meggyőzéssel próbálja rávenni a járókelőt, hogy adjon vért. Ennél jobb közösségi hatást nem lehet elérni. Vannak még lehetőségek, amiket keresni kell, de a civil szervezetek kapacitása is véges. Amikor bevezették az IKSZ-et, akkor picit féltem attól, hogy az iskolák a legegyszerűbb megoldást fogják választani, és rengeteg környezetvédelmi, szemétszedési program valósul majd meg. Voltak ilyen kezdeményezések, és persze lehetőség van rá, de véleményem szerint fontos, hogy sokszínű legyen az IKSZ. Vannak olyan önkénteseink is, akik 16-17 évesen úgy járnak vissza, hogy már megvan a közösségi szolgálatuk. Egy abszolút pozitív tapasztalat: amikor elindult a közösségi szolgálat, az ifjúsági tagozatunk éves szinten közel 100 programot szervezett, iskolai előadástól kezdve gyereknap nagyrendezvényen keresztül akár egy nagy táborig. Tavaly több mint 700 rendezvényen, programon, eseményen vettek részt a velünk tevékenykedő fiatalok. Ez többek között annak köszönhető, hogy sokkal nagyobb a merítés, sokkal több olyan fiatallal találkozunk, aki idővel önkéntessé válik, így növekszik a kapacitásunk.

ST: A Demokratikus Ifjúságért Alapítvány 15 éve dolgozik azon, hogy a közösségi tanulás és az állampolgári részvétel széles körben elterjedt és elismert gyakorlattá váljon a fiatalok körében az iskolarendszeren belül és azon kívül is. Az ilyen jellegű programokat az IKSZ bevezetése előtt önkéntes alapon szervezték meg. Hogyan érintette az Alapítványt és az általa szervezett programokat, hogy mindenki számára kötelezővé tették a szolgálatban való részvételt?

Matolcsi Zsuzsa (a továbbiakban MZs): A Demokratikus Ifjúságért Alapítvány azért jött létre, mert azt látták akkor az alapítók, a pedagógusok, hogy nagyon jó, hogy demokrácia lettünk, de hol tanuljuk meg, hogy milyen egy demokrácia a szocializmus után? Hirtelen nyugat-európai mintájú demokrácia lettünk, de milyen attitűdöket jelent ez? Az alapítvány szedte össze, hogy mit is hívunk demokratikus készségeknek. Idetartozik az együttműködés, empátia, felelősségvállalás, konfliktuskezelés, problémamegoldás, kritikus gondolkodás. Sok olyan készség van, amire nagy szüksége lenne egy demokratikus országnak. De ezeket hol tanulják meg a fiatalok? Így jött a gondolat, hogy ha az ifjúsági önkéntességet támogatjuk, azzal ezeknek a készségeknek a fejlesztését is támogatjuk. Hiszen amikor egy fiatal beszáll egy önkéntes tevékenységbe, akkor előtte remélhetőleg látta, hogy az miért is segít, látja a problémát, megoldásában segíteni akar. Ez az ideális önkéntes tevékenység. Szép lassan módszertan is kialakult erre, hogy a fiatalokat hogyan is tudjuk segíteni a felkészítéssel, a felkészítésbe belecsempészve a társadalmi problémákat? A tevékenység alatt hogyan kezelünk konfliktust, és milyen legyen a végén a feldolgozás? Nagyon fontos, hogy tudatosítsunk bizonyos tanulságokat. Így az IKSZ „hármaslépés” (felkészítés, tevékenység, feldolgozás) módszertani alapja a DIÁ-hoz kötődik. Nálunk évekig egy nagyvállalat támogatásával működött az a pályázat, melynek keretében egy kis pénzt tudtunk adni a fiataloknak, hogy még a pénzről is gondolkodhassanak, ha például egy játszóteret rendbe akarnak tenni. Pályáztak egy összegre: pl.10-20-30, akár 100 000 forintra, és ez adott apropót arra, hogy projektet tervezzenek. Segítettünk nekik abban, hogy ezt hogyan építsék föl. A közösségi szolgálat számomra *service-learning*, hiszen ebben tanulás is van. A DIA pedig egy oktatási alapítvány, ahol az IKSZ egy pedagógiai eszköz. Sok iskolában volt ennek kezdeménye, osztályfőnökök hívtak minket, és ezt a módszertant elkezdtek kidolgozni. Akkor azt mondtuk a DIÁ-ban, hogy milyen jó lenne, ha minden középiskolás legalább egy egyszeri tapasztalatot kapna a segítségből. Ezt kimondtuk, leírtuk a 10 éves tervünkben – és egyszer csak hirtelen kötelező lett. Akkor azért egy picit megijedtünk, hogy a kötelezőségnek mi lesz a következménye. Én hiszem továbbra is, hogy az IKSZ jó és fontos eszköz. De a kötelezettséggel szerintem lefagyott a rendszer. Mert azzal, hogy mindenkinek kötelező lett az iskolákban, óriási többletfeladatot eredményezett. És csak remélhetjük, hogy ez oldódik idővel, de biztos, hogy mi azt éreztük, hogy az IKSZ-et az általunk kifejlesztett hazai módszertannal érdemes szervezni, ami a legtöbb helyen nem volt meg, hanem csak adminisztrációt és

extra feladatot láttak benne. Szerintem azon múlik, hogy ez extra-e, vagy benne van az iskola életének vérkeringésében. Az alapítványra hárult a feladat, hogy kidolgozzuk a módszertant, és igény mutatkozott a tanártovábbképzéseinkre is. Ez sikeres volt az egyik oldalról, a másiktól meg az arcunkba kaptuk az adminisztrációt meg a lefagyott rendszer problémáit. Úgy gondoltuk, erre majd visszatérünk, ha meglesznek azok a feltételek, amelyek alapján a pedagógusok már valóban a módszertanról tudnak és szeretnének gondolkodni.

ST: A program kialakításában a kezdetektől szerepet játszott. Hogyan látja a bevezetés folyamatát?

Bodó Márton (a továbbiakban BM): A Társadalmi Szolidaritás (TÁRS) programot emelném ki. Mielőtt elindult volna az európai uniós projekt, ami a folyamatot támogatta, volt egy másik pilot, hogy egyáltalán a közösségi szolgálat működőképes-e az iskolákban. Ebben támogatást nyert megvalósítóként 148 iskola vett részt a 2010/2011-es tanévben. A Társ-pályázat kezdeményezésére jelentkező tanárok és diákok kipróbálhatták, hogy 3 hónap alatt 30 órában miként valósítható meg egy közösségi szolgálati projekt. Talán ez segítette őket, hogy később, amikor már támogatás nélkül mindenkire vonatkozóan elindult a program, akkor legyenek együttműködő partnereik, ötleteik, hogy miként szervezzék a programot. Ez lendületet adott a bevezetésnek, és tapasztalat volt arra is, hogy egy iskola miként tudja a közösségi szolgálatot megvalósítani saját keretei között, sok esetben anélkül, hogy bármilyen korábbi előzménye lett volna. A fogadó intézmények nyitottságára is szolgált a TÁRS-program néhány jó példával: például a Zala Megyei Kórház Zalaegerszegen, ahol az egészségügy partner lett abban, hogy a diákokat fogadja, és egy új programot alakítson ki az ápolási igazgató vezetésével, váratlan önkéntessereget támasztva náluk. Vagy ugyanígy Dunaújvárosban az egyik gimnázium kitalálta, hogy zenekart hoz létre közösségi szolgálatos diákok és fogyatékkal élő kortársaik bevonásával, ami máig létezik Parafónia zenekar néven. Ez a program nagyban segíti beilleszkedni a fogyatékossgal élőket kortársaik közé, élményt ad a mássággal való találkozásban az ottani diákoknak szervezett és mindenki számára örömet adó helyzetekben. Számos olyan program született, amelyik a társadalmi kohézió erősítését, az idősök és fiatalok közti kapcsolatok kialakítását tűzte ki célul a színházlátogatásokon, közös énekléseken, más közös progra-

mokon keresztül. Ezek közül a TÁRS-program egyik számomra legkedvesebb programja az volt, ahol fodrásznak készülő tanulók idősothonban élő hölgyeknek készítettek frizurát. Ezzel örömet és szakmai tapasztalatot is szereztek. Mindenki nyertese lehetett a programnak: segítő és segített.

Az iskolák elsősorban már meglévő kapcsolataikra alapoztak, de a TÁRS-pályázat is elősegítette, hogy más szektorok (kulturális, szociális, egészségügyi, környezetvédelmi) intézményeivel is felvegyék a kapcsolatot környezetükben. Ez volt az egyik pólusa az iskoláknak, amelyek proaktívak voltak. De volt egy másik pólus is. A törvény megszületését követően még 2016-ban is volt néhány iskola, amelyik – az elmúlt 20 év tapasztalata alapján – nem csinált 4 éven át semmit. Majd felhívta az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetet, kérdezve, hogy mikor fogják ezt eltörölni, mert ebben a reményben ők eddig nem szervezték még meg az IKSZ-et.

A bevezetés idején, 2011-től egy nagyon izgalmas és termékeny periódust éltünk meg, amely először meglepődést eredményezett, hogy milyen feladatot kell az iskoláknak felvállalniuk. Utána pedig azt láttam, hogy elég gyorsan kialakult minden iskolában egyfajta megoldási útvonal, válasz a törvény adta felvetésre. Nem voltak ezek a válaszok rögtön tökéletesek, de ez nyitást eredményezett. Az első tapasztalatok pedig a pedagógusok és diákok körében sokakban elindították a gondolkodást, hogy miként lehet hosszú távon megszervezni náluk az IKSZ-et. Belátták, hogy a közösségi szolgálatnak van értelme, és kísérletezni kezdtek, hogy milyen utakon, módokon lehet a gyerekeket kicsit szociálisabbá tenni a programon keresztül. Az első lépések megtörténtek egy szolidárisabb társadalom felé, de messze vagyunk még a céltől. Nagyon sokat kell tenni minden szereplőnek, az egész társadalomnak azért, hogy a társadalmi kohézió, a bizalom a hétköznapokban is jelen legyen. Idefelé jövet nem lehetett a 3-as metróon Kőbánya-Kispesttől közlekedni. Ez nem kis feszültséget okozott az utazóközönségben, ahol az egymásra odafigyelés helyett a trágárságig menő intolerancia jeleit lehetett megfigyelni. Első lett a helyezkedés, életkortól és nemtől függetlenül. Ahogy az emberek ma kommunikáltak egymással a buszpótlón összeszorulva – sok száz ember a nekik megfelelő ülő- és állóhelyekért küzdve –, az azt mutatta számomra, hogy az IKSZ-re és sok más hasonló programra van még szükség, ami a generációkat összekapcsolhatja, és nagyon sokat kell fejlődni még ahhoz, hogy a másokért élő ember ideálja megvalósulhasson társadalmi szinten.

AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT JELENE

ST: Az iskolák és az ott dolgozó pedagógusok, diákok véleménye is nagyon különböző a kötelezettségről. Hogyan lehet megítélni az IKSZ helyét és sikerességét a magyar köznevelésben? Az Oktatási Hivatal szakmai ellenőrzés keretében az elmúlt évben 119 iskolában vizsgálta meg a közösségi szolgálat programot. Milyen összkép alakult ki az IKSZ működéséről?

*GZ: Abszolút nem ironizálok, de fölteszem a kérdést: milyen az iskolában mondjuk a kémiaoktatás megítélése? Vagy a magyar irodalomtanítás bizonyos elemeinek a megítélése? Itt most a nevelés egyik eleméről van szó, ami nem vitatottabb, mint bármi más most a magyar iskolarendszerben. Sőt azt gondolom, hogy sokkal kevésbé vitatott ennek a szükségessége és pozitívuma, mint a kémiatanítás jelene. Még egy szempontból nekifutnék a kérdésnek: az Oktatási Hivatal nem közvéleményt kutatott, hanem a működőképességet próbálta megvizsgálni, ami tulajdonképpen bizonyos értelemben abszurd megközelítés, de működik a dolog. Itt már több célzás elhangzott arra, hogy mekkora teher a közösségi szolgálat adminisztrációja, működtetése. Engem ma már nem lep meg, de 8 évvel ezelőtti énemhez képest igen, hogy éppen ez az a része a közösségi szolgálatnak, ami működik. Ezt meg lehet csinálni, le lehet papírozni. De még az Oktatási Hivatal ellenőrzése is azt az eredményt hozta ki, ami tapintható, kézzel fogható, hogy a dolognak a pedagógiai vonatkozásai mérhetően nem működnek tökéletesen. Az, hogy az IKSZ-nek mi lesz a következménye, vezet-e önkéntességhez, hogy milyen lesz a nevelésben a hatása, az nyilván nem mérhető. De az mérhető, hogy mennyire fektetnek erre hangsúlyt, mennyire jelenik meg az a szempont, hogy mindez valós pedagógiai kérdés. A válasz: semennyire. Az iskoláknak körülbelül a 30–35%-ában tapintható ki az, hogy egyáltalán foglalkoznak e pedagógiai kérdéssel. Aztán, hogy milyen lenne a hatása, ha foglalkoznának vele, az egy újabb kérdés. Nemrégiben megjelent az *Új Pedagógiai Szemlé*ben egy tudományos elemzés az első néhány év tapasztalatairól, amely szerintem eléggé deprimált képet festett erről a helyzetről. Valószínűleg az is kérdés, hogy az idealizált céljaink felől nézzük a mai helyzetet vagy fordítva. Én hajlamos vagyok az utóbbira. Ha azt nézzük, aki most ennél az asztalnál ül, azok közül valószínűleg mindenkinek van pozitív víziója, hogy mit szeretnénk az IKSZ-szel elérni a társadalomban, a gyerekekben,*

a családokban, az iskola szemléletében, a pedagógiában. De nem tartunk még ezeknél a fejlődési fázisoknál. És erről nagyon szomorú dolgokat is lehet mondani, például azt, hogy pedagógiailag nem fektetnek bele elég energiát ezért vagy azért. De közben meg ott van, csináljuk, és tudomásul kell venni, hogy a kb. másfél millió gyereket és családjukat mozgató köznevelési rendszer azért a nagy számok törvénye alapján működik. Van egy ideális képem arról, hogy azért vannak magyarórák, hogy a gyerekek szeressenek olvasni és szeressék az irodalmat, de ez nem 100%-ig teljesül (és akkor nagyon óvatosan fogalmaztam). Szeretném őket az önkéntességre, a szociális érzékenységre és a közösség szeretetére is nevelni, de ez sem 100%-osan fog teljesülni. Bizony általánosan is az oktatási rendszer velejárója, hogy mindez ilyen statisztikusan működik, de nem feltétlenül jelenti azt, hogy jobb lenne, hogyha nem működne. Ez mérlegelés kérdése. Hogy ez plusz-e vagy nem plusz? Szerintem jó helyen van, az Oktatási Hivatal vizsgálata szerint kezelhető a helyzet a vizsgált iskolákban, nyilván látjuk a nehézségeket is, melyekre a civil szervezetek is utaltak. Tudjuk, hogy ezek megoldása nagy munka, mely komoly koordinációt igényel, de közel sem tűnik olyan szürreálisnak, mint a józan gondolkodású ember számára az első pillanatban tűnt.

ST: Milyen tapasztalatok születtek a KÖSZ! programon³ belül megvalósuló projektek alatt? Milyen hatékonysággal tud működni a program? Mitől működhet a program jól egy fogadó intézménynél, vagy mik lehetnek a buktatói?

GHA: Már két éve tanulmányozzuk itthon és külföldön a különböző hatékonyságmérési módszereket. Irreális elvárás az, hogy hatékonysági mutatókkal tudjuk alátámasztani olyan folyamatok sikerességét, amelyek egyrészt nagyon szubjektívek, másrészt a változás, amit el szeretnénk érni rajtuk keresztül, csak hosszabb idő után mutatkozhat meg. A nevelés tipikusan ilyen terület. Több mint 10 éve működtetjük a MOL Tehetségtámogató Programot és a MOL Gyermekgyógyító Programot. Ott sem tudtunk ilyenfajta hatékonysági mutatókat szerencsésen bevezetni. Szinte lehetetlen kifejezni számokkal, mit jelent az, hogy egy gyerek – többek között – a lovasterápia hatására lett szobatiszta, vagy a kutyaaterápia hatására az addig nem beszélő gyerek megszólal. És mindez milyen hatással van az ő személyes életére, későbbi fejlődésére, illetve a családjára, a környe-

³ Az Új Európa Alapítvány az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézettel együttműködésben pályázatot hirdetett 2014 óta a magyarországi nonprofit szervezetek és egyházi szervezetek, intézmények mint lehetséges

zetére. A tehetségeknél lehet, hogy pontosabban be lehet bizonyítani, mert az a paraméter, hogy felsőoktatásban tanul-e tovább, hány érmet nyert versenyeken, objektíven mérhető. De a személyiség alakulása, amire a zenetanulás vagy a rendszeres sportolás összetett hatású, nehezen írható le egyszerű mérőszámokkal. Biztos, hogy az IKSZ-nél is be lehetne vezetni valamiféle hatékonyságmérést, de ennek még nagyon az elején vagyunk. Túl rövid idő telt el ahhoz, hogy erre vonatkozóan bárminemű konkrétummal elő tudjunk állni, a nevelés eredménye pedig több év vagy akár évtized távlatából tud majd megmutatkozni. Akkor fog látszani, hogy az adott diákból milyen személyiség lett, hogyan állt a pályaválasztáshoz, ott milyen eredményt ért el, és egyáltalán mi történt a személyes életében, közösségi ember lett-e belőle, tartósan jelen van-e életében a másokért vállalt felelősség. A KÖSZ! Programban közel 1000 pályázat érkezett be a 4 év alatt, közülük 236 projektet támogattunk, ami majdnem 6000 fiatal részvételét tette lehetővé. Ők összesen 117 000 közösségi szolgálati órát teljesítettek. A dokumentálásban lehetnek természetesen pontatlanságok vagy némi túlzás is. De ha ennek a több mint 100 000 órának csak a kétharmadát teljesítették valóban a diákok, akkor is nagyon jó eredménynek tekinthetjük.

És hogy mik a buktatói? Azt érzékelem, hogy a mai fiatalokat minden szempontból nagyon nehéz megszólítani. Tudományos cikkek születnek arról, hogy mennyire bezárulnak a fiatalok az elektronikai eszközökön csüngve, és mennyire nehéz őket megszólítani, a valós emberi kapcsolatokba bevonni. Ezt mi is megtapasztaltuk a KÖSZ! Programban. Az első 2 évben megkérdeztük a pályázó civil szervezeteket, hogy mennyire tudták a fiatalokat bevonni a program megtervezésébe és kitalálásába. Kiderült, hogy ez zsákutca, a nagy részüket nem lehetett. Ha viszont egy civil szervezet konkrét javaslattal állt elő, jó kapcsolatot tudott kialakítani az iskolával, jól tudta magát promotálni, érdekes programot tudott fölkinálni a fiataloknak, akkor vélhetően meg tudta őket szólítani. Szerencsés esetben a fiatalok el is mentek, és ideális módon megvalósult a közösségi szolgálat. Azt pedig már mindannyian tudjuk, hogy ha a fiatal elmegy, részt vesz, akkor általában hatással van rá a helyzet, és átéli azt az örömet, ami motiválhatja a további feladatokra. Ilyen tekintetben a hozzánk beküldött személyes beszámolók ugyanazt tükrözik vissza, amit a TÁRS-beszámolók: „nem gondoltam, hogy erre képes leszek, sokkal többet kaptam, mint amire gondoltam, meghatározó élmé-

fogadó szervezetek számára azzal a céllal, hogy az iskolai közösségi szolgálat előírásainak megfelelő programokat valósítsanak meg a középiskolák 9–13. évfolyamos diákjai számára.

nyeim voltak és még a pályaválasztásomon is elgondolkodtam ennek függvényében”. A gyereket nagyon nehéz rávenni, hogy idáig eljusson és teljesítse a közösségi szolgálatot. De ha már egyszer ott van, akkor biztosak lehetünk abban, hogy ennek hatása is lesz. Nagyon fontosnak érzem ugyanakkor pedagógiai szempontból, hogy az IKSZ módszertana megvalósuljon: legyen mindenképpen reflexió a tevékenység elvégzése után. A mai fiatalok a saját működési mechanizmusuk és a környező világ befolyása miatt nem is képesek sokszor reflektálni arra, amit végeznek, megfogalmazni sem tudják, mit éltek át. A tudatosítás pedig nagyon fontos eleme a programnak. Mi azzal tudjuk őket segíteni, hogy a projekt végén kérünk beszámolót a szervezőtől, mentortól és a diákoktól is. Látszik, hogy ezek színvonalában is van fejlődés.

Nehézséget okozott még az első évben, hogy voltak félreértések, mire lehet támogatást kapni és mire nem. Emiatt voltak néhányan, akik látványosan visszamondták a támogatást. Sajnos ők nem értették meg, hogy olyan költségekre mi sem tudunk támogatást adni, amit az IKSZ megvalósítását előíró rendelet nem enged. Ilyenek voltak az étkezési juttatások például. Utána ez letisztult. Talán nem szerénytelenség azt mondani, hogy a saját pályázati menedzsmentünknek is köszönhető, hogy nagyon kicsi, 1% körül van a bebukott pályázatok aránya. Sajnos a közösségi szolgálatos projekteket nem tudjuk úgy lekövetni, ahogy szeretnénk, mert sokkal nagyobb a létszám, mint az egyéb pályázatainknál. Nem tudunk elmenni, hogy személyesen ellenőrizzük a megvalósítást, de a beszámolók alapján úgy gondolom, képet tudunk alkotni a sikerekről és nehézségekről.

ST: A program kötelező jellege mennyire váltotta be a hozzá fűzött reményeket? Mi szükséges ahhoz, hogy az IKSZ programja valóban hatékonyan működjön és elérje a kitűzött célokat? Milyen konkrét tapasztalatokról tudna beszámolni a gyerekek visszajelzései alapján? Változtak-e a diákok visszajelzései, amióta az IKSZ-et bevezették? Vannak-e változások az eredeti Szeretetszolgálat programhoz képest?

VB: Amikor elindítottuk a szeretetszolgálatot, akkor ezt a 9. évfolyamos diákjaink számára kötelezővé tettük, hiszen minden diákunknak szeretnénk a személyiségét fejleszteni. A döntésünk az elmúlt 16 év tapasztalata alapján igazolódott. Azt látjuk, hogy lényeges változás figyelhető meg olyan diákoknál, akik különben egy fakultatívan választható

programban nem vettek volna részt valószínűleg önkéntesként. Úgy érzem, hogy azok a diákok, akik családjukban kevésbé kerülnek hasonló helyzetbe, itt meg tudják mutatni kortársaiknak, tanáraiknak segítőkészségüket. A nyolc évfolyamos képzés során nagyjából a 9. évfolyamra kialakul, hogy ki az, aki jó tanuló, jó sportoló egy közösségen belül, ki az, aki a vagányságával tűnik ki. Nagyon érdekes, hogy a szeretetszolgálat lehetőséget adott arra, hogy egy másik oldalukat is megmutassák diákjaink. Azok a diákok, akik ebben a szolgálatban kitűntek, utána tanulmányaikban, lelkeségükben és a közösségekben elfoglalt helyükben is megerősödtek. Fontosnak tartom saját példánk alapján is azon gondolkodni, hogy a kötelező jellegűen belül hogyan lehet az IKSZ program hatékony működési modelljét kialakítani. A mi példánkból az szűrhető le, hogy felelős vezető és támogató nevelőtestület szükséges a program megvalósításához. A végrehajtási rendelet egyértelmű utasítást ad és elég egyértelműen követhető. Nagyon örülök, hogy a mi szeretetszolgálatunk részhalmozékként beilleszthető volt az IKSZ-be, nem kellett átalakítani. Minden diákjaink által végzett feladat elszámolható volt a közösségi szolgálat keretein belül is. Nagyon sok az olyan gyakorlat, nemcsak egyházi iskolákban, ahol az iskolavezető felelős döntést tudott hozni, és megtalálták hozzá a partnereket. Ott ezekkel a keretekkel az IKSZ jól működik, és az is látható, hogy érdemes működtetni. Az iskolavezetésnek magának kell önvizsgálatot tartania: megtett-e mindent annak érdekében, hogy ne aláírásokat gyűjtsön, hanem olyan lehetőségeket teremtsen, ahol a diákok szolgálatot végezhetnek. Az iskolánk melletti avasi lakótelepen megtalálhatóak a fogadó intézmények és az értelmes feladatok. A diákok motiválhatóak, ehhez csak pedagógiai eszközök és pedagógusok kellenek. Évente 130 diákunknak könnyedén lehet találni szolgálati lehetőséget. Addig könnyű volt, amíg csak mi voltunk Miskolcon, akik szolgálatot végeztek, mindenhol örömmel fogadtak bennünket. Ma már nehezebb az időpontok egyeztetése. Ha egy óvodába járnak a diákok szolgálatra, akkor nem szerencsés, ha egy csoportban 6 diák van 5 óvodással. Jobb, ha egy vagy két diák játszik együtt az óvodásokkal. Ezért olyan kereteket igyekszünk kialakítani a fogadó intézményekkel, hogy diákjaink eredményesen végezhesék vállalt feladatukat. Az IKSZ bevezetése nem változtatta meg a diákokra gyakorolt hatást. Az 50 óra, mint igazolandó óraszám, nehézséget okoz. Iskolánkba is megjelent az a nehezen feloldható szempont, hogy a szülők és a diákok is „le akarják tudni” az 50 órát. Ha például egy kilencedikes diák 30 óra szeretetszolgálatot végez, utána megkérdezi, hogy a maradék 20 órát hogyan és

mikor tudhatja le. Ez természetesen a szóhasználaton is múlik. Az IKSZ bevezetése előtt nem volt előírt minimum óraszám, így a végzett szolgálat nagyobb hangsúlyt kapott. Az IKSZ-nek köszönhető a közösségi szolgálati napló bevezetése. Az általunk használt kis füzetecske azóta segíti a munkánkat, átláthatóbbá tette a diákok és a tanárok számára is a teljesítést.

ST: A Magyar Vöröskereszt kiemelt célja, hogy elősegítse és megszervezze a társadalom számára az egészségügyi kultúra fejlesztésére és terjesztésére, az egészségügyi viszonyok javítására irányuló munkáját. Hogy tud bekapcsolódni a tevékenységbe az IKSZ ezen a területen a Vöröskereszt munkájába? Megszületett idén az Egészségügyi területnek szóló IKSZ ajánlás, mennyire tud ez a dokumentum segítséget nyújtani az ágazat szervezeteinek?

HPZs: Azért örültem, hogy ez az ajánlás megszületett, mert amikor az IKSZ elindult, akkor kifejezetten a kórházi közösségi szolgálatot célozta meg, a tapasztalatok alapján erre következtetett szinte mindenki. Volt is néhány jó példa, ahol a kórházban indult el a közösségi szolgálat, de mi azt gondoltuk, hogy ennél sokkal szélesebb tevékenységi kört érhet el az egészségügyi tevékenység. Az ajánlás kidolgozóival egyetértettünk abban, hogy kiemelten fontos az egészségnevelés, egészségvédelem, az egészségügyi kultúra fejlesztése. A véradás tapasztalatain keresztül látjuk, hogy nagyon sok olyan ember él Magyarországon, aki nem figyel az egészségére. Amióta a szervezet létezik, törekszik arra, hogy az egészségvédelem kiemelt szerepet kapjon a fiatalok körében. A szervezet igyekszik önmaga előteremteni azokat a forrásokat, amelyek elősegítik a fiatalok preventív felkészítését. Az IKSZ abban segít nekünk, hogy a hozzánk jelentkező fiatalok körében a társadalmi elsősegélynyújtás fontosságát, a prevenciók programokat vagy akár a véradás pótolhatatlanságát személyes tapasztalatokon keresztül ismerje meg. Én alig vártam a 18 éves koromat, hogy véradó lehessenek. Érdekes módon azt is tapasztaljuk, hogy az a fiatal, aki véradóvá válik: jó példával jár elől nemcsak a kortársak, hanem a családja előtt is. Hat fős családban nevelkedtem, melynek 50%-a most már véradó – az én hatásomra. A véradás nem olyan ismert vagy hirdetett ügy, ami mindenkinek fontos lenne. Vidéki szervezeteinknél van olyan közösségi szolgálatos program, ahol kis településre járnak fiatalok, és a személyi higiéné tanítják az ott élőknek. A kézmosás fontos és alapvetően nagyon egyszerű dolog, senki nem gondolná,

hogyan egy ilyen edukációs programnak mégis van kézzel fogható hozadéka. Ugyanígy van olyan programunk, mely az anyává vagy nővé válást segíti mind biológiai, mind társadalmi téren. Koromból kifolyólag én már nem vagyok annyira ideális előadás tartására középiskolásoknak; hitelesebb és kötetlenebb, ha egy velük egykorú kortárs tart nekik szakmai előadást. Vannak az egészségfejlesztéshez és egészségkultúrához csak peremterületként kapcsolódó programok is, amit működtetünk, ilyen például a csecsemőgondozás. E témában szervezett versenyünk keretei között középiskolás fiatalok kerülnek a látókörünkbe, és amennyiben elég motivációjuk van, akár preventív előadóvá is válhatnak. A 2007/2008-as tanévben a csecsemőgondozási versenyünk döntőjén volt egy váratlan élményem: egy 3 fős FIÚ csapat indult! Meglepődtem: ugyan miért akarnak 16-17 éves fiúk megtanulni a csecsemőgondozás alapjait? Csak nem fiatal apukajelöltek? Sikeresen szerepeltek a versenyen; kategóriájukat megnyerték, így ők képviselhették a budapesti szervezetet az országos döntőn. Rákérdeztem, miért indultak. Azt mondták, azért, mert testvérük fog születni. Megindítóan jó példa. Ők 10–15 fiatal meggyőztek arról, hogy egy ilyen tudást akár otthon is hasznosíthatnak. Segíteni tudták a társadalmi felkészítést a gyerekvállalásra is. A kórházakban is szükség van minden dolgos kézre – megfelelő keretek között és feladattípus kapcsán –, de szerintem leginkább az egészségtudatosságra kell felkészíteni a társadalmat, cél az iskolában a középiskolások ilyen irányú nevelése. Elsősegélynyújtást a NAT szerint is lehet tanítani középiskolában, de ha nincs olyan szervezet vagy olyan elkötelezett biológianár, kémianár vagy testnevelő, aki ezzel foglalkozik, akkor ez csak lehetőség. A fiatalok előadóvá nevelése, a kortársképzés tehát nem csupán társadalmilag hasznos, de fontos is. Azért is örültem az ajánlásnak, mert a preventív oldalt tudtuk megközelíteni és megismertetni is. A fővárosban több olyan rendezvény, program van, ahol sok esetben gyalogőrként közösségi szolgálatosok vannak velünk a tömegben, és ha rosszul fordul elő, akkor ők segítenek. A balatoni szolgálatosok is sok esetben IKSZ-es diákok, akik egy héten keresztül a strandolók kisebb, komolyabb szakellátást nem igénylő sérüléseit ellátják. Szervezetünk kiemelten foglalkozik a társadalmi elsősegélynyújtás népszerűsítésével, épp ezért hívtuk életre az „Életmentő érdemérem” kitüntetést, melyet olyan ember kaphat meg, aki igazolható módon életet mentett. Ilyen kitüntetést idén olyan fiatal is átvehetett, aki közösségi szolgálatot vállalt szervezetünknel. A közösségi szolgálat ezen a területen is nagyon fontos, mert olyan öntudat- és személyiségfejlődés kö-

vetkezik be, ha a fiatal jól választ területet, hogy az ott szerzett élmény az egész életére kihatóan meghatározhatja jövőjét, sorsát. Magyarországon szükség van arra, hogy ezen a területen még több olyan ember legyen, aki akár „csak” ért az elsősegélynyújtó és az ehhez kapcsolódó tevékenységekhez vagy – tapasztalatai hatására – akár az egészségügyet választja szakmájául.

ST: Mi szükséges ahhoz, hogy az IKSZ programja valóban hatékonyan működjön és elérje a kitűzött pedagógiai és társadalomkohéziót növelő céljait? A magyar felsőoktatásban oktatóként miként vélekedik a program folytathatóságáról? Mi a tapasztalat a közösségi szolgálat egyetemi gyakorlati oktatásával kapcsolatosan?

MZs: Nem tudom kihagyni, hogy ez akkor fog működni, ha elismerjük, hogy ez nem egy extra, hanem a nevelés része, és ezáltal javul az oktatás. Pedagógusi munkánknak fontos része lehet az IKSZ támogatása, és fontos tudás az IKSZ módszertana. Sajnos a pedagógusok erről nem tanulnak, ez a feltétel hiányzik. Beemelünk egy fontos nevelési eszközt, de nem adunk hozzá pedagógus-óraszámot, szakmai felkészítést. A tanároknak nincsen tapasztalatuk. Ők is értik, hogy ez fontos, valóban a legtöbb pedagógus egyetért ezzel, de például matematikatanárként végzett, a szocializmusban született, és nincsenek erre otthonról hozott tapasztalatai, ezért módszertanilag eszköztelen lehet az IKSZ támogatásban. Ha ezen valahogy változtatni lehetne, akkor lennének sikeresek. Teljesen egyetértek, matematikatanár vagyok, és tudom, hogy sokan nem szeretik a matekot, sokan megúszták, ez teljesen igaz, de azért a matektanítás módszertanáról sokat gondolkodunk. Az irodalomnál is gondolkodunk azon, hogy a 21. században mik legyenek a kötelező olvasmányok, hogyan szerettessük meg az olvasást. Leendő középiskolai tanároknak kéne tanítani az IKSZ-módszertant, de még nincsen ilyen kurzus. Tudom, hogy sok minden nincs, sajnos az osztályfőnökségről is csak nagyon keveset tanulnak a hallgatók, matektanárként matekot, pszichológiát tanulnak, de ebben nincsen benne, hogy ő osztályfőnökként, pedagógusként hogyan fejlessze a diákok személyiségét. A közösségi szolgálatról egyáltalán nincs szó, pedig ez fontos lenne szerintem. Tudom, hogy sok minden fontos lenne, az óraszám ennek az egyik magyarázata. Jó hír viszont, hogy most egyre több egyetemen, az orvosi egyetemen, az építész karon és sok más he-

lyen úgy gondolják, hogy a felelősségvállalással való foglalkozás feladata az egyetemnek. Ad olyan kurzust vagy biztosít órakeretet arra, hogy az építészhallgató használni tudja szakmai tudását például egy cigánytelepen a házak rendbehozásánál, a szemészorvosnak tanuló egyetemista pedig hátrányos helyzetű gyerekek látását vizsgálja. Ha a közösségi szolgálatot már megtapasztalták a középiskolában, akkor ezeket is ügyesebben fogják végezni. Én személyesen is tapasztalom az egyetemisták segítségét, mert hátrányos helyzetű gyerekeknek szervezek tanodát, és oda tanítóképzősök jönnek, hiszen nekik van meg az a tudásuk, amit már másodévesként tudnak használni. Az általános iskolás, hátrányos helyzetű gyerekeknek az írásban, olvasásban segítenek, és nem melleleg ők is tanulnak egy csomó mindent az adott hátrányos helyzetű diák megismerésén keresztül. Ettől, remélem, még sokkal jobb pedagógusok lesznek később, de a segítség része is nagyon fontos. A középiskolásoknál nekem mindig dilemma, hogy mennyire akarjuk célként azt, hogy megoldjanak társadalmi problémákat. A hátrányos helyzetű gyerekek mellett az idősek gondozása is probléma, de ezt akarjuk-e a középiskolásokkal megoldatni? Segítségüknek valósnak és értelmesnek kell lennie, de valószínűleg ezt nem szabadna célul kitűznünk, hanem olyan kicsi célt érdemes kitűzni inkább, hogy jó tapasztalatuk legyen a segítségről, és ezt kellene körülbástyázni módszertannal.

VB: Teljesen egyetértek, hogy ez a cél, de a segítség nem elhanyagolható, nagyon fontos hatás.

MZs: Nem lehet segítségből tanulni akkor, ha az egy álségítés, csak valós segítségnél érzik magukat hasznosnak a diákok, de ezt nagyon jól ki kell találni. Ez egy pedagógiai munka, amit nem lehet nem elismerni.

HPZs: Azt gondolom, hogy sok ez az 50 óra. Az lenne pont a cél, és az volt szerintem a jogalkotó szándéka, hogy minél több segítő lehetőséget kipróbálhassanak a diákok. Mi például kifejezetten figyelünk arra, hogy ne csak elsősegélynyújtó legyen a fiatal. Ennek valóban nem személyiséget formáló, hanem személyiségfejlesztő tevékenységnek kell lennie, és én ezért szoktam értetlen lenni akkor, mikor az iskola azt mondja, hogy kevés előképzettséget és szervezést nem igénylő feladatot kínálunk, ezért inkább elmegyünk a kutyaiskolába és kutyát sétáltatunk.

MZs: Egy állatmenhelyen is sok mindent meg lehet érteni és tanulni például a kóbor kutyák helyzetéről és a felelős állattartásról, csak ehhez is jó felkészítés és feldolgozás kell. Természetesen az lenne az ideális cél, hogy mindenki minimum 3 helyen kipróbálja magát, de most meg kell elégednünk annyival, hogy jó tapasztalata legyen a diáknak a segítségről.

ST: Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI) a Nemzeti Pedagógus Kar megbízásából évente 40 iskolát látogat meg, hogy tapasztalatokat gyűjtsenek a program országos helyzetéről. Az OFI kutatócsoportja 3. éve vizsgálja online kérdőív formájában a program jellemzőit és sikerességét a diákok és a koordinátorok szemszögéből. Hogyan lehetne a jelen program hatékonyságát fejleszteni? Rendszeresen tartanak tanártovábbképzéseket is IKSZ koordinátoroknak, hogyan viszonyulnak a pedagógusok a feladathoz?

BM: Elnök úr deprimálónak nevezte az Új Pedagógiai Szemlében publikált kutatási eredményeinket; én azt mondanám, hogy ezzel tényfeltárást végeztünk, adatokkal alátámasztva, hogy a közösségi szolgálat hogyan működik, megmutatva a döntéshozóknak, hogy milyen támogatás kellene ahhoz, hogy a program országosan stabilan, jobban működhessen. A kutatás nem volt reprezentatív, mert online kérdőívvel mindig kérdés, hogy ki tölti ki, és ki nem, akkor is, ha statisztikailag az adatokat reprezentatívvá tesszük. Mégsem tudja megmutatni a teljes ország minden diákjának a véleményét egy önkéntes alapon kitöltött kérdőív. Ami jól kirajzolódott, és az évenkénti 40 iskolalátogatásunk ezt csak alátámasztotta, hogy ahhoz, hogy az IKSZ pedagógiai eszköz legyen, erősíteni kellene a felkészítést és a feldolgozást. A 2017-es kérdőívet kitöltő végzős diákok 27%-a nyilatkozta azt, hogy semmilyen segítséget sem kapott az IKSZ végzéséhez az iskolában. 31%-uk szerint semmilyen visszajelzést sem kapott az iskolában azzal kapcsolatosan, amit csinált. A diákok 45%-a pedig soha nem vett részt közösségi szolgálattal kapcsolatos reflexiós foglalkozáson. Minden nemzetközi kutatás hangsúlyozza, hogy felkészítés és feldolgozás nélkül nincs pedagógiailag mérhető haszna a közösségi szolgálat jellegű programoknak. A monitori látogatások tapasztalatai egyezőek a kutatás eredményeivel.

Talán helyesebb a program sikerességének kritériumairól és nem hatékonyságról beszélni a közösségi szolgálat mint iskolai program kapcsán. Ha a józan ész alapján nézzük, hogy milyen társadalmi jó született a közösségi szolgálat kapcsán, akkor a si-

kerességet nem lehet elvitatni. Debrecenben a pályaudvaron molinóval takarták le az addigi graffitit, ez hasznos. Esztáron, egy kis Hajdú-Bihar megyei községben, ahol túl sok paradicsom termett adott évben, a nyugdíjasok úgy döntöttek, hogy lecsófesztivált szerveznek. Ehhez meghívták a közelben lévő debreceni művészeti középiskola diákjait, hiszen ők a lecsót megfőzik, de ettől még nem lesz ez fesztivál. A diákok a fesztivál összes vizuális kellékét előállították, és azt érezték, hogy végre szabadon alkothatnak. Hasznos volt, amit tettek, és befogadta őket egy faluközösség. Az idős nénik örültek, hogy fiatalokkal is találkoznak, mert nem mindig jön az unoka látogatóba. Ez most már évek óta működik. Társadalmi jó született, és pedagógiailag is tanultak a diákok valamit, miközben személyiségükben is fejlődtek. Ha innen nézzük, akkor ez biztos, hogy egy nagyon jó dolog, ami mindenképpen folytatandó. Az iskola oldaláról is, hiszen szükség van a szociális nevelésre, és ez eddig éppen a középiskolai korosztálynál hiányzott leginkább. Ez kétségtelen! De mindettől még országosan nem hozza ugyanezt a minőséget a program mindenütt. Valóban működik, de teljesen esetleges, hogy hogyan, amit az említett adatok bizonyítanak. A felkészítést és a feldolgozást nagyon jó lenne erősíteni. Ahogy ez itt is elhangzott, az iskolák egy része a mai napig nem tudja, hogy ez a program miről szól. Azt gondolják, hogy ezt a feladatot le kell papírozni, és hogy mögötte mi van, az teljesül-e és milyen módon, az nagyon széles skálán mozog a kutatás és monitoring alapján. Van, ahol nagyon jól működik, és van számtalan iskola, ami valójában azt mondja diákjainak, hogy csináljatok, amit akartok, hozzátok a papírt, és utána dokumentáljuk, hogy érettségire tudjatok menni. Nyilván azért itt is születnek jó dolgok, de a tudatosság hiányzik. Olyan jó lenne, ha összekapcsolódna a társadalmi haszon és a pedagógiai érték. Ma még nem egyértelműen ebbe az irányba haladunk, ami sajnos sokszor a fogadó intézmények oldaláról jelenik meg, hogy 3 óra szolgálatra beírnak 6-ot, mert ők jó fejek. Nem érzik azt, hogy ezzel milyen romboló hatást érnek el a diákokban, mert végül is erkölcstelenségre nevelik őket a programon keresztül. Mindenki azt hiszi, hogy jól járt, mert lelkes a diák, hogy 6 órát kapott, pedig csak 3-at teljesített – de pont a társadalmi normák sérülnek. Azt tanulja ebből a diák, hogy a szabályok megkerülhetők, és az élet és a szabályok nem kéz a kézben járnak. A kutatás és iskolalátogatások a felkészítés és a reflexió hiányát mutatták fel, illetve azt, hogy az önkéntességre nevelés terén a diákok majd 19%-a vallotta,

hogy később is szívesen önkénteskedne, 45%-uk talán – és 36%-uk biztosan nem... Fogalmazhatunk pesszimistán, hogy egyelőre kontraproduktív a program, mert a diákok többségét elidegenítjük az önkénteskedéstől; a „talán” válasz lehet, hogy csak azért született, mert tudják, hogy a válasz, amit vártak tőlük, az „igen” volt. És a jelenséghez állhatunk optimistán is, hogy a diákok 45%-a nem döntötte még el, és lehet, hogy „kimennek a szőlőbe”, pedig nem azt ígérték.⁴ A megoldás nem túl bonyolult: el kell érni, hogy a pedagógiai eszköz pedagógiai eszközként működjön, ehhez pedig támogató környezet kell. Ennek elérése nem lehetetlen: a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják⁵, hogy egy 10 éves periódus szükséges legalább, amíg egy program beépül az iskolarendszerbe. Az egyetemi képzéshez hozzáfűzném, hogy kötelező gyakorlatként valamelyik évfolyamon a tanárjelöltek jó esetben szembe-sülnek a közösségi szolgálattal.

MZs: Pedagógusként igen, van gyakorlat, ahol segíteniük kell a hallgatóknak valamilyen civil szervezetnél, ez egy fontos saját élmény, de ott nem tanulnak semmit a módszertanról, és arról, hogy hogyan támogassák a diákjaikat.

BM: Visszatérve az eddigi tapasztalatokhoz, minden területen kell még előrelépni. 12 alapelvet határoztunk meg az IKSZ támogatására. Ez jelenleg nem tartalmazza a reflexiót, tehát ez meg kell, hogy jelenjen 13.-ként. El kell terjeszteni a jó megoldásokat a felkészítés és reflexió terén: ilyen a börze, illetve a zárás, ahol az egész iskola jelenlétében kerül sor a diákok reflexióira. A döntéshozók feladata az, hogy a kutatások tanulságait felhasználva megfelelő támogató környezetet hozzanak létre, ezzel biztosítva a program sikerességét. Fontos, hogy az iskolák felismerjék, hogy itt pedagógiai feladatuk van. Egy korábbi kutatásban kimutattuk,⁶ hogy ha azt nézzük, hogy heti bontásban 5 munkaórát jelent egy átlagos nagyságú iskolában az IKSZ koordinálása, ez egy irdatlan plusz feladat. Mi történik jelenleg? Nincs erőforrás, le fogják „papírozni” – és nem történik a nevelés szempontjából semmi, elszalasztanak egy lehetőséget.

⁴Lásd „De mit gondoltok ti? Vala egy embernek két fia, és odamenvén az elsőhöz, monda: Eredj fiam, munkálkodjál ma az én szőlőmben. Az pedig felelvén, monda: Nem megyek; de azután meggondolván magát, elméne. A másikhoz is odamenvén, hasonlóképen szóla. Az pedig felelvén, monda: Én elmegyek, uram; de nem méne el. E kettő közül melyik teljesítette az atya akarátát? Mondának néki: Az első.” Mt, 28–31. (Károli Gáspár fordítása.)

⁵Lásd BODÓ Márton – MOLNÁR Karolina – UZSALYNÉ PÉCSI Rita: *Az Iskolai Közösségi Szolgálat bevezetésének tapasztalatai 2015*. OFI, Budapest 2015. 9–37.

⁶BODÓ Márton: A pedagógusszerp és az Iskolai Közösségi Szolgálat, 2016. *Kapocs folyóirat* XV/69. 3–14.

AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT JÖVŐJE

ST: Milyen jövőt jósolnak ennek a programnak? A Hollandiában működött programban a fogadó intézmények anyagi támogatásban részesültek, hogy hatékonyan tudják megszervezni a középiskolás diákok fogadását. Az iskolákban az IKSZ koordinátorok kötelező munkaidejükön kívül, plusz bérezés nélkül látják el a feladatukat. Elképzelhető-e anyagi jellegű támogatás vagy órakedvezmény a program sikeresebb megvalósítása érdekében? Az IKSZ csak az érettségi bizonyítványt adó intézményekben kötelező. Szakközépiskolákban tanuló diákokra miért nem vonatkozik a kötelezettség? A kapott eredmények fényében elképzelhető-e törvényi változás annak érdekében, hogy az IKSZ hatékonyabban tudjon működni?

GZ: Nem vagyok jogalkotói státuszban, de az a sejtésem, hogy nem terveznek különösebb jogszabályváltozást ezzel kapcsolatban, amely kifejezetten a közösségi szolgálatra vonatkozna. Annak, hogy a szakképzésben nem vezették be az IKSZ-et, rém egyszerű oka van: más minisztérium felelős a szakképzésért, mint a köznevelésért. Ez nagyon sok tartalmi, szakmai és szervezeti nehézséget okoz. Természetesen jó lenne, ha ez nem így lenne, és legalább nevelési szempontból együtt mozogna a két alrendszer (ha ez egyáltalán kettő). Kénytelen vagyok megint az egész iskola kontextusába helyezni a közösségi szolgálatot, mert amikor arról beszélünk, hogy kötelező, többlet, tudás, lepapírozás, ez megint egy csomó olyan probléma, ami ugyanúgy igaz mindenre az iskolában. Ugyanúgy papírozzuk le, hogy megtartottuk a történelem- vagy a magyarórát. Ez persze nem azt jelenti, hogy mindez nem gond. Ez azt jelenti, hogy amíg az egész iskoláról nem kezdünk el drámaian máshogy gondolkodni, ahogy erre Zsuzsa is utalt, addig igazán drámai változás az IKSZ-szel kapcsolatban sem lehet. Amíg a magyar iskolát nem a cél határozza meg, hanem az ok, és azért tanítunk, mert ez a tananyag, és azért ezt és ebben az órában, mert ez az óra van, és a másik az többlet, addig a közösségi szolgálat alapvetően szervezeti kérdés marad. Ha valamit várok, akkor az az, hogy valamikor sikerüljön kilendíteni erről a vágányról a magyar oktatási rendszert. Ez egy beteg rendszer, nem az elmúlt 8 évben lett beteg, nem is az azelőtti 8 évben lett beteg, kb. 140 évvel ezelőtt kezdődött ez a betegség, és a betegségnek a szindrómája az, hogy így maradtunk. 4 vagy 8 évenként különböző próbálkozások születnek, próbálva kilendíteni erről a pályáról

az iskolaendszert, és ezek rendre többé-kevésbé sikertelenek maradtak. Ez elvi szinten is azt bizonyítja, hogy iszonyatosan konzervatív társadalmi alrendszerrel van dolgunk, aminek átalakítása nagyon nehezen lehetséges, új elem beépülése nem megy egyszerűen, ezt példázza az IKSZ rendszerbe való be nem épülése is. Egy dologra szeretnék úgy reflektálni, hogy az senkinek ne tessen a társaságból, és ez pedig az, hogy ezt a tanárok ingyen csinálják. Most hallottam számokat, így megkérdezem igazgatóhelyettes urat, hogy jól tudom-e, hogy egy Magyarországon tanító pedagógusnak heti 26 óra a munkaideje.

VB: Nem. 40 óra a pedagógusok munkaideje, amelyből 32 óra kötött munkaidő, amelyet az intézményvezető által meghatározott feladatok ellátásával köteles tölteni.

GZ: Az, aki szalagavató bálon felügyel, osztálykiránduláson van, fogorvoshoz viszi a gyerekeket, az, aki a folyosón beszélget, aki fogadóórát tart, ezeket nem ingyen csinálja. Ez nem csak az IKSZ problémája megint, ez a szemlélet, hogy a 26 tanórán kívül ingyen dolgozom. Más probléma, hogy a közösségi szolgálattal kapcsolatos tevékenységeknek szerintem is a 26 órán belül kellene lennie de egyáltalán ez a 26 óra keretében való gondolkodás az abnormális megközelítés. Az egész elképzelésnek, amit nagyon röviden vázolt Velkey Balázs, az lenne az alapja, hogy miközben 2011-ig valóban definiálatlan volt, hogy miért pont én vigyem el őket fogászatra, milyen alapon, mikor én megtartottam a 22 vagy 26 kötelező órát (vagy korábban a 18-at). Ezek igenis a pedagógus feladatai, aki éppúgy 40 órát dolgozik, mint más ember, és vannak más feladatai is, mint az órátartás. Míg ez 2008-ban még szívesség volt, és az igazgató vagy őt küldte el, vagy mást, addig most van egy olyan lehetőség, hogy egy szervezetért felelős vezető ezt átgondolja, hogy van egy ember, akire rábízta az IKSZ-et, és akkor rá mást már nem fog bízni. Nem mondom, hogy ha most összeadjuk az összes feladatot, akkor ez nem lesz több, mint egy pedagógus 40 órás munkaideje. Ebbe a rendszerbe pénzt kell tenni, szociális munkást, szociálpedagógust, pedagógiai asszisztent, és fizetésemelést is kell vinni, ez kétségtelen. De ez megint nem az IKSZ problémája, nem az IKSZ az, amit ingyen csinálnak. Az IKSZ-en kívül még rengeteg plusz dolog van, azon kívül, hogy megtartom a matekóráimat. Az IKSZ az egyik. Ha ezt egy iskola úgy kezeli, hogy púp a hátán minden, ami plusz, ott kezdődik a probléma. Ha nem így kezelem, akkor természetes lesz, hogy fogadóórát tartok, természetes lesz, hogy osztálykirándulást kísérek, mert az a munkám; és nem mondom, hogy „de nem természetes, hogy mentorálok, mert az plusz”.

ST: Mennyire lehet egy rendszert források nélkül fenntartani? Ilyen értelemben párhuzamba lehet állítani a mindennapos testnevelést és a közösségi szolgálatot. Van rá példa, hogy csak papíron történik meg mindkettő. Miként lehetne ennek az elejét venni? Milyen társadalmi mentalitásváltásra lenne szükség ahhoz, hogy a program angolszász mintákhoz hasonló sikerességgel működhessen Magyarországon?

GZ: A mindennapos testnevelés és az IKSZ bizonyos értelemben tényleg nagyon hasonlít. A fő különbség viszont az, hogy az egyik esetben egy matematikai problémáról, a másik esetben mentalitásbeli problémáról van szó. A testnevelést nem azért papírozák le, mert nyűgnek érzik a hátukon, hanem azért, mert alapvető számítással ki lehet számolni, hogy nem lehet mindennapos testnevelést megvalósítani a magyarországi iskolák nagy részében, mert nemcsak terem nincsen, hanem óra sincsen rá. 3 párhuzamos osztályban mindennap testnevelésórát tartani azt jelenti, hogy reggeltől estig testnevelésórák vannak valahol. Ez ebben nagyon más. Az IKSZ esetében a mentalitás kezelésével lehetne előrelépni, nem kell hozzá tornatermet építeni, persze lehetne pénzt belerakni, akár a fogadó partnerek oldalán, akár az iskola oldalán, de más a működési hibák oka.

VB: Annyiban szeretnék reflektálni az elhangzottakra, hogy a fogadó szervezetek jelenléte az IKSZ-ben egy lényeges elem, amely jelentősen befolyásolja a szolgálat sikerét. A negatív példák mellett fontos hangsúlyozni, hogy az intézmények többsége elkötelezetten, saját igényeik ismeretében teremti meg a feltételeket. Igyekeznek a diákokkal találkozni, beszélgetni. Úgy gondolom, hogy a fogadó szervezetek kapcsolattartói nagyon fontos szerepet játszanak a programok segítségével. Az önkéntességnek lehet az előszobája az IKSZ; nagyon sok olyan tapasztalatunk van, hogy azok a diákok, akik kötelező szeretetszolgálatot végeztek, az egyetemen is keresték az önkéntes munka lehetőségeit. Elhangzott itt egy adat, hogy a diákok 19%-a később is dolgozna önkéntesként. Mi is készítettünk egy nem reprezentatív felmérést: végzett diájkaink 45%-a az egyetemen is vállalt önkéntes feladatot. Egy példát mondanék: iskolánkból Budapestre került egyetemisták egy csoportja megkeresett egy gyermekotthont azzal, hogy önkéntesként segítsenek. Szombatonként a gyerekekkel foglalkoztak. Ebből kinőtt egy jószolgálati program. Minden évben szerveznek egy jótékonyági árverést, melynek bevételét egy-egy intézménynek ajánlják fel. Az első évben ennek a gyermekotthonnak, utána egy

beregszászi óvodának, majd egy érdi anyaotthonnak, tavaly egy mezőkövesdi, fogyatékosokkal foglalkozó intézménynek ajánlották fel a gyűjtést. Közösen helyszínt szerveznek, adományokat gyűjtenek, vásárt és árverést tartanak. Ebben kb. 25–30, 23–27 éves fiatal vesz részt különböző intenzitással. Nagy öröm, hogy régi diákjaink adják a csoport nagy részét. Ez a társadalmi felelősségvállalásnak egy lényeges pontja. A mezőkövesdi intézmény vezetője fogalmazta meg, hogy elképzelni sem tudta volna korábban, hogy egy ilyen kezdeményezés működhethet nálunk. Ez a példa visszavezethető az iskolai szerezetszolgálatra, a mi IKSZ-ünkből nőtt ki. Minden iskolának érdemes megteremtenie a saját közösségi szolgálati programját, amelyből hasonló kezdeményezések nőhetnek ki.

MZs: Én is úgy gondolom, hogy fontos, hogy felismerjük a jó példákat, dicsérjük, beszéljünk róla. Ezek inspirálóak. Fogadjuk el, hogy egyelőre ez ilyen kis mennyiségben történik, és reméljük, a többieknek sem ártottunk az IKSZ bevezetésével. Szerintem ugyanakkor az nagy probléma, hogy bevezettünk valamit, amit a tanár 26 óra felett végez. Én az IKSZ-ben nagyon hiszek, mint pedagógiai eszközben, és nagyon sajnálom, hogy nincs rá órakerete az osztályfőnöknek és a koordinátornak. Azt látjuk mindenhol, hogy egy nagyon hiteles koordinátoron és az osztályfőnökök támogatásán múlik az egész program. Kiszámoltuk egyszer, hogy a koordinátornak hány főre hány órát jelent, ha az adminisztráción túl egy kicsit hozzá is akar tenni. Sajnos sokat látom a tanárokat, akik nagyon szeretnék ezt jól vagy jobban csinálni, de nagyon megalázó érzés nekik, hogy ennyire nem ismerik el időnek, órának ezt a munkájukat.

BM: Most úgy szól a rendelet, hogy berakható a 26 óra keretébe is, a felkészítés és a feldolgozás is. De abban a pillanatban, hogy ez csak betehető, a fenntartón és az iskolavezetésen múlik, hogy beteszi-e vagy sem. A pedagógusképzéseken az a fő tapasztalatunk, hogy jönnek a pedagógusok, és rácsodálkoznak arra, hogy nekik nem pusztán adminisztratív feladatuk van csak. Egyszerűen nem értik, hogy milyen feladata van az iskolai közösségi szolgálat koordinátornak és az osztályfőnöknek ezen a területen. Ott csúszik el a dolog, hogy az iskolák vagy a fenntartó miatt, vagy mert nagyon sok mindent kell ellátniuk ebben az időkeretben, az IKSZ-et a 26 órán túli feladatok közé sorolják be. Ha jogszabályi kötelezettség lenne, hogy betegyék ebbe az időszávba, akkor hirtelen azt éreznék, hogy ez tényleg a feladatuk, és innen jön az, amiről már beszéltünk, hogy különben vannak a kötelező feladatok, az IKSZ pedig csak bojt a kabáton, amit el kell látni, de nagyon nem szeretjük és tehernek érezzük. Ez nyilvánvalóan az iskolavezetésen múlik és mentalitásbeli kérdés is.

VB: Én is azt látom, hogy lehet ötlöni-hatolni, de ez elsősorban vezetői felelősség kérdése. Az iskolaigazgatónak kell döntenie arról, hogy miképpen szervezi meg az iskolájában ezt a kötelező programot. A másik legenda, hogy szerződést kell kötni a fogadó intézményekkel. Például egy zeneiskola igazgatója szerződést akart kötni az iskolánkkal azért, mert egy diák, aki eddig önkéntesként járt a nyári táborukba, most IKSZ-esként kérte, hogy adjanak egy aláírást a közösségi szolgálatos naplójába. Kulturális, oktatási területen ugyanis nem kell együttműködési megállapodást kötni. Az a baj, hogy saját maguk az iskolák hoznak létre olyan adminisztratív terheket, amit utána nehezményeznek. Természetes, hogy nekem is nehézséget okoz koordinátorként, hogy az osztályfőnököket hogyan motiváljam, hogyan dolgozzunk közösen. Mi, a koordinátorok és az osztályfőnökök vagyunk azok, akik a napi működést biztosítjuk, beszélgetünk a diákokkal, ha problémák vannak, nekünk jelzik azokat. Megvannak a reflexiók alkalmak, a zárások. Nagyon fontos a koordinátorok, az osztályfőnökök támogató jelenléte, de ez sokszor nem működik. Hatékonyabb lenne a program, ha az iskolaigazgatók a végrehajtási rendelet alapján mernek olyan döntést hozni, hogy a törvény adta kereteket kihasználva, a koordinátorok a 22 óra terhére végzik munkájukat.

MZs: A koordinátorság egy teljes állás vagy egy félállás.

HPZs: Azt gondolom, hogy mikor a közösségi szolgálatot bevezették, akkor a társadalomnak, fogadó intézményeknek, iskoláknak hirtelen kellett felnőtté válni ezen a területen. Borzasztóan nehézkes volt az első években. Hirtelen megnövekedett az önkéntesként közösségi szolgálatot tenni vágyók száma, és nagyon jól kellett működni, hogy mindenki tudjon érettségizni. Nekünk (mint budapesti Vöröskereszt) közel 100 intézménnyel van közösségi szolgálatos együttműködésünk, és az a tapasztalatunk, hogy valóban vannak jó IKSZ koordinátor pedagógusok, akik odafigyelnek a fiatalok ilyen jellegű foglalkoztatására, koordinálják őket. De nagyon sok olyan intézmény is van, amelyik csak megkeres minket, és azt mondja, hogy van egy osztály. Azt kell, hogy mondjam, mi magunk is elrontottuk, nekünk is hirtelen kellett felnőni önkéntes fogadóként, mikor egy iskola megjelent, hogy: „Tessék, itt van 60 diák, foglalkoztasd, csatolj vissza nekik, töltsd ki, papírozd le.” Mi is elkezdtuk valahogy. Valóban fontos lenne a pedagógusokat valamilyen módon elismerni, nem pusztán erkölcsileg, de más módon is. A civil szervezeteknek is kell a forrás ahhoz, hogy működtetni tudják ezt az egész rendszert. Régen önkéntes toborzás – akkor még toborzásról beszéltünk – kellett ahhoz,

hogy a meglévő, szabad kapacitású forrásainkat önkéntes képzésekre fordítsuk, akkor szó szerint lasszóval kellett fogni a középiskolás diákokat. Most meg az történik, hogy betorlódik a rengeteg fiatal, igyekszünk apparátusnöveléssel mindenkit úgy igazítani, hogy tényleg a hozzá illeszkedő tevékenységet kezdhesse el, és igyekszünk forrást találni arra, hogy ezeket a fiatalokat alkalmassá tegyük, hogy az általunk kínált közösségi szolgáltató tevékenységben részt vehessenek. A legtöbb tevékenység nem olyan, hogy utcáról bejött fiatal is tudja végezni; vannak ilyenek is, csak azoknak kevesebb pedagógiai hatásuk van. Azt gondolom, hogy sok ilyen fórum és beszélgetés kellene, és ebben az OFI-nak lehetne kiemelt szerepe. Már eltelt annyi év, hogy elég tapasztalat gyűlt össze ahhoz, hogy leszűrjünk minden konzekvenciát, ehhez viszont sokat kell beszélni róla.

GZ: Azt tudom mondani, hogy több pénz kell a köznevelési rendszerbe. Nem azt kell kifizetni, hogy ő plusz 2 órát dolgozik, hanem kétszer ennyi fizetést kell neki adni. Ezt nem viccből mondom. A feladatokat el kell osztani, embereket kell oda bevinni, nagyon sok feladatot nem a pedagógusoknak kellene elvégezni, és az kellene, hogy ők annyi pénzt kapjanak a heti 40 órás munkájukért, hogy ne merüljön fel az a kérdés, hogy most 22 vagy 23 órában csinál valamit, mert ez méltatlan.

MZs: A módszertan is fontos és a továbbképzés.

BM: Ha a pedagógusok közül mindenki részt vehetne képzésen, akkor egyrészt mindenki értené, hogy mi a feladata, másrészt szükség van a fogadó szervezetek oldalán is képzésekre. Az OSZK-nak van muzeológusok és könyvtárosok számára továbbképzése: „Felkészülés az iskolai közösségi szolgálat fogadására a közgyűjteményekben” címmel, és most az ökumenikus segélyszervezet is létrehozott ilyen akkreditált képzést a szociális ágazat számára, amely ősszel tud indulni, de mind a 8 területen kellene képzéseket fejleszteni. Szó volt arról, hogy a mentalitásváltoztatás lenne a cél. Az is kiderült a kutatások kapcsán, hogy a diákok szerint a szülők nem gondolnak semmit a közösségi szolgálatról. A diákok szerint a szülők célja, hogy minél hamarabb végezzen a diák a közösségi szolgálattal, de hogy az IKSZ-nek mi a célja, az nem fogalmazódik meg a családban. Tehát társadalmasítani is szükséges a programot, hogy lássák, mi ennek a célja. Másrészt „menővé” kell tenni a diákok körében: ehhez született Vas megyében egy mobilapplikáció diákok számára, ami segít abban, hogy a diák a telefonján keresztül követni tudja, hány óránál tart, információt kap arról, hogy a környékén milyen feladat-

ra, hová mehet. „Menővé” kell tenni a közösségi szolgálatot. Ma a diákok a közösségi szolgálatot számos néven nevezik: munkának, kényszermunkának vagy néha egyéb pejoratív elnevezéssel illetik. Ha „trendi” lenne, másként állnának hozzá. Az applikáció nem extra a 21. században, már kipróbálták sok szervezettel, mégis ott tartunk, hogy elkészült a kidolgozott terv, de nincs forrás arra, hogy ez megvalósulhasson.

Az iskolák odáig jutottak, hogy mivel nem koordinálták az IKSZ-et, van, ahol 200 feletti fogadó szervezetük van. A börze ebben szerintem segíthet. Minőségi előrelépés a fogadó szervezetek meghívása és a párbeszéd velük. Ebbe az irányba indulni nem pénz kérdése, ez csak az iskolák odafigyelése, hogy megszervezzék. Egy példát még hadd olvassak fel az IKSZ hatásáról: az egyik pedagógus a tanártovábbképzésen írta le záródolgozatában a következőket: „Amikor elkedvetlenedem a témával kapcsolatban, vagy belefulladok az adminisztrációba, akkor mindig az előző osztályomból egy diákom jut eszembe. Ha neki sikerült adnom valamit, akkor másnak is fogok tudni. B. bukott diák volt. Hangos, szófogadatlan, kecec és nem tanult. Ráadásul búzlótt a cigitől és néha füvezett. B.-t senki sem szerette. B. a mi osztályunkba került, és mivel korábban is tanítottam, egy beszélgetéssel kezdtük az évet. Új alapok, elvárások és korlátok betartása. Cserébe szabadság és nyugalom. B. nem lett mintagyerek, de tartotta magát a szabályokhoz, és többet nem volt vele gondom. Tudtunk beszélgetni, lelkizni és alkudozni. B.-nek erre volt szüksége. Ennek ellenére, egy döglött patkányt sem bíztam volna rá. B. csatlakozott néhány haverjához, és egy közeli óvodába mentek udvari játékokat festeni. Egyik alkalommal azonban esett, kevesebben is mentek, és B. kikötött egy csoportban, ahol mesét kellett olvasnia. B. másnap csillogó szemekkel és óriási mosollyal érkezett, és újságolta, hogy milyen jó volt, hogy szerették őt a gyerekek. Hogy bénán olvasott, de a picik ismerték a mesét és segítettek, és ő olyan jól érezte magát, és hogy most már mindig ezt szeretné csinálni. B. nem lett óvóbácsi és nem is járt oda többet az 50 óra letelte után, de abban az időben annyi szeretetet és sikerélményt kapott, amennyi feltöltötte őt arra, hogy elmenjen tőlünk, és egy másik iskolában szakmát tanuljon. Azóta már van szakmája, dolgozik és érettségizni szeretne.” Hátha... ha egy helyen megfogjuk az abroszt, és elkezdjük húzni, akkor az egész rendszer mozgásba lendül.